

Bartók István

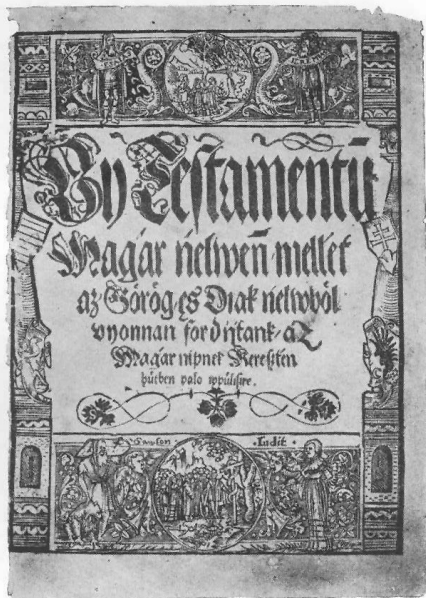
Úttörő kezdeményezések egyenes folytatás nélkül: Sylvester János, a korán érkezett újtó

A magyar művelődéstörténetben többször is előfordult, hogy valaki szerette volna itthon elterjeszteni külföldön szerzett tapasztalatait, de próbálkozásai nem találtak megértésre. A 16. század első feléből jó példa erre a jelenségre Sylvester János életműve. Jelentőségével a magyar nyelv művelésében és az anyanyelvű irodalom kialakulásában régóta tisztában van a kutatás. Az újabb vizsgálódások alapján azonban egyre világosabbá válik, hogy tevékenysége nemcsak magyar vonatkozásban fontos, hanem nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő.

Munkásságát összehasonlítva a kortárs szellemi áramlatokkal megállapítható, hogy Sylvester a humanista nyelv- és irodalom-felfogásnak azokat az elemeit tette magáévá, amelyek Európa-szerte a népnyelvek felértékeléséhez és az anyanyelvű irodalom megerősödéséhez vezettek.

Munkássága úttörő jelentőségű mind a nyelvtudomány, mind az irodalomtörténet számára. Párhuzamos magyar–latin grammatikája anyanyelvünk első ismert rendszerezése. Elsőként fordította le a teljes Újszövetséget. Hibátlan magyar nyelvű időmértékes versei ugyancsak az elsők ebben a

műfajban. Az átvitt értelemben használt szavakról, a képes beszédről szólva amellet érvel, hogy nyelvünk alkalmas a költői kifejezőmódra.

Annál tragikusabb, hogy Sylvester túlságosan is korán igyekezett hazájában meghonosítani mindazt, amit külföldi tanulmányai során, Krakkóban és Wittenbergben megismert. Nyelvtana feledésbe merült; Újszövetség-fordítására a teljes Károlyi-biblia megjelenése után már senki sem volt kíváncsi. Magyar disztichonjainak metrikai tökéletességét legközelebb talán a 19. században érték utol. Egyre gyakrabban fogalmaztak meg a költészetről olyan megállapításokat, amelyek más forrásokból táplálkoztak, de megegyeztek Sylvester korai észrevételeivel.

Sylvester János a magyarországi viszonyokat illetően messze megelőzte korát. Még ha kezdeményezési nem is találtak egyenes folytatásra, a későbbi századokban a nyelv tudatos művelésével és az anyanyelvű irodalom elterjedésével lassan megvalósult mindaz, aminek Sylvester korán érkezett előhírnöke és sok tekintetben elindítója volt. Így annál is inkább megérdemli legalább az utókor megkésett figyelmét és elismerését.

Sylvester János (1504 körül-1551 után)

Vele kezdődik a magyar értekező próza, úgy is mondhatjuk, ő írt először magyarul esszéket, valamivel előbb, mint hogy Montaigne Franciaországban kitalálta az esszé műfajnevezést. Vele kezdődik a magyar nyelvtantudomány és a törekvés az egységes helyesírásra. Ő készíti el az első teljes, korszerű, tudományos kritikát kiálló magyar Újszövetség-fordítást. Ennyi is elegendő volna, hogy a hazai kultúra és tudomány történetében halhatatlan hely illesse meg. De mindezek közben ő fedezte fel, hogy a magyar nyelv alkalmas a görög-latin időmértékes versformákra, és a XVI. században oly hibátlan hexameterket és pentameterket írt, hogy a deákos verselés klasszikus korszakában, tehát a XVIII. század végén is csodájára jártak. Úgy verselt, ahogy csak két és fél évszázaddal később lett divatos a magyar költészetben. Ez pedig egészen sajátos helyet biztosít neki irodalomtörténetünkben.

Lehetséges, hogy családneve Erdősi volt, és a kor humanista-reneszánsz szokása szerint ezt latinosította Sylvesterre, lehetséges, hogy kurtanemesi családból származott; az azonban bizonyos, hogy a szamosháti Szinyérváralján született, nyilván arrafelé töltötte ifjúkorát is, mert onnét hozta magával jellegzetes i-ző tájsozlását, amelyet következetesen használ akkor is, amikor dunántúli tanítómester, akkor is, amikor Bécsben egyetemi professzor. Leghíresebb verssorában, az első hibátlan magyar hexameterben is "régén" helyett "rígen"-t ír ("Próféták által szólt rígen néked az Isten"). Bizonytal így is beszélt, ami Sárvárott fura-idegenül vagy éppen mucsaiul hangozhatott a tisztelt tudós szájából, aki mindenkinél jobban tudott még abban a művelt Nádasdy-körben is latinul, görögül, héberül és németül.

(A magyar irodalom arcképcsarnoka)